

คำนำ

พิมพ์ครั้งที่ 1

กระบวนวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ซึ่งมีชื่อรหัสว่า HI 322 เป็นวิชาบังคับเลือกของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ตลอดจนเป็นวิชาเลือกของคณะต่าง ๆ ด้วย วิชานี้เป็นการศึกษาถึงลักษณะ ชีวิตความเป็นอยู่ ในด้านการทำมาหากินของราษฎรไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาดังแต่สมัยสุโขทัย ยุครยา รัตนบุรี และรัตนโกสินทร์

เนื้อหาของกระบวนวิชานี้แบ่งออกเป็น 4 ตอนใหญ่ ๆ ด้วยกัน ตอนที่ 1 เป็นเรื่องประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยสุโขทัย ตอนที่ 2 เป็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยอยุธยา ตอนที่ 3 เป็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยรัตนบุรี และตอนที่ 4 เป็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ เนื้อหาในแต่ละตอน โดยเฉพาะตอนที่ 1, 2 และ 4 นั้น ผู้เขียนได้วางโครงสร้างของเนื้อหาเป็นทำนองเดียวกันสอดคล้องกันทั้งหมด กล่าวคือ ในส่วนแรกของเนื้อเรื่องเป็นการกล่าวถึงสภาพการปกครอง สังคม และปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ซึ่งได้แก่ที่ดิน และแรงงาน ส่วนกลางก็เป็นการกล่าวถึงอาชีพต่าง ๆ ของราษฎรไทย ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ จับสัตว์น้ำ ทำป่าไม้ เก็บของป่า ล่าสัตว์ ชุดแร่หาแร่ร้อนแร่ และการค้าขาย ซึ่งในส่วนนี้จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการทำมาหากิน แหล่งทำมาหากิน ตลอดจนนโยบายของผู้ปกครองที่มีต่อการประกอบอาชีพของชาวไทยในยุคนั้น ๆ ไว้ด้วย สำหรับส่วนท้ายของเนื้อหาเป็นการกล่าวถึง การคลังของอาณาจักร ซึ่งหมายถึงที่มาของรายได้ การจัดเก็บผลประโยชน์รายได้ต่าง ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในการจัดเก็บรายได้ให้มีประสิทธิภาพขึ้นในยุคนั้น สำหรับตอนที่ 3 ที่ว่าด้วยเศรษฐกิจสมัยรัตนบุรีนั้น เป็นตอนที่มีเนื้อหาสั้นมาก เพราะเป็นช่วงเวลาประวัติศาสตร์เพียง 15 ปี และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ข้อมูลทางเศรษฐกิจก็มีไม่มากนัก จึงทำให้มีเนื้อหาสั้นกว่าตอนอื่น ๆ

อนึ่ง ในแต่ละบทย่อยของแต่ละตอน ผู้เขียนได้ทำบทสรุปและคำถามท้ายบทไว้ด้วย ในส่วนท้ายของทุกบท ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้นักศึกษาที่ไม่อาจมาฟังคำบรรยายในชั้นเรียนสามารถศึกษาด้วยตนเอง ทำความเข้าใจกับเนื้อหาและฝึกหัดตอบคำถามด้วยตัวเองได้ พร้อมทั้งนั้นก็ ได้จัดทำเชิงอรรถไว้ท้ายบท หนังสืออ้างอิงไว้ท้ายตอน และอภิธานศัพท์ไว้ส่วนท้ายสุดของแต่ละเล่ม เพื่อเป็นการเสริมความรู้ความเข้าใจในกระบวนวิชานี้ให้แก่นักศึกษาอีกด้วย

ในการเรียบเรียงตำราเล่มนี้ ผู้เขียนใช้เวลาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเป็นเวลาหลายปี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินของชาวไทยในอดีต เป็นข้อมูลที่หา

ยากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครองและสังคม ผู้ที่คุ้นเคยกับการค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไทยย่อมทราบตระหนักดีว่า การบันทึกเรื่องราวในอดีตแทบทั้งหมด โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้มักเป็นเรื่องราวของพระราชวงศ์แทบทั้งสิ้น ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับราษฎรนั้นมีน้อยมาก ฉะนั้นผู้เขียนต้องอาศัยข้อมูลโดยอ้อมเป็นส่วนมาก ได้แก่ สาระในคัมภีร์กฎหมาย บันทึกของชาวต่างชาติเป็นอาทิ ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคหลัง ๆ ง่ายดายและสะดวกกว่ามาก เพราะยังมีเอกสารปฐมภูมิเก็บรวบรวมไว้เป็นจำนวนมากที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ผู้เขียนก็ได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเสนอในงานตำราครั้งนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการเรียบเรียงตำราเล่มนี้ ก็คงจะหลีกเลี่ยงข้อบกพร่องไปไม่ได้ ผู้เขียนจึงขอรับความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกประการ และยินดีรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ส่วนความดีของหนังสือเล่มนี้ หากจะมีอยู่บ้าง เห็นอสิ่งใดผู้เขียนขอถวายเป็นพุทธานุชา ธัมมานุชา สังฆานุชา ในลำดับต่อมาขออุทิศให้แด่บิดา มารดา ตลอดจนครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม และขออุทิศเป็นพิเศษสำหรับศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์แก่ผู้เขียนมาโดยตลอด จึงขอขอบพระคุณท่านเหล่านั้นไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ประกาศิต บุณฺยประเสริฐ

**คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กท. 10240**

คำนำ

พิมพ์ครั้งที่ 2

วิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ซึ่งมีรหัสว่า HI 322 เป็นวิชาที่กำหนดขึ้นในหลักสูตรของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในฐานะวิชาบังคับเลือกของนักศึกษาที่เรียนประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก ทั้งยังเป็นวิชาบังคับเลือกของคณะศึกษาศาสตร์ และเป็นวิชาเลือกของนักศึกษาต่าง ๆ ได้อีกด้วย วิชาดังกล่าวนี้มีจุดประสงค์ที่จะให้นักศึกษาเข้าใจถึงการดำรงชีวิตของชาวไทยด้านเศรษฐกิจย้อนอดีตไปถึงสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีความเรียบง่าย และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ไม่สับสนและวุ่นวายเหมือนกับการดำรงชีวิตของชาวไทยในยุคนี้ นอกจากนี้ การศึกษาการทำมาหากินของชาวไทยในยุคก่อน ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ของผู้ปกครองที่จะสร้างความสมบูรณ์พูนสุขให้กับราษฎรด้วยความตั้งใจจริง แม้บางยุคบางสมัยที่บ้านเมืองปกครองด้วยระบบทวารวชก็ตาม

ในการเรียบเรียงตำรา HI 322 นี้ ผู้เขียนได้พยายามหยิบยกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวไทยในยุคต่าง ๆ มาเสนอให้สมบูรณ์ที่สุด เท่าที่สติปัญญาจะอำนวยให้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่ายังมีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขปรับปรุง หากท่านผู้ใดมีความรู้ความชำนาญ เห็นว่าข้อมูลบางประการยังไม่ถูกต้อง หรือมีความคิดเห็นประการใดที่จะเป็นประโยชน์ ผู้เขียนขอรับฟังไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

อนึ่ง การพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 ผู้เขียนได้ ตรวจสอบแก้ไขตัวอักษรที่พิมพ์ผิดพลาด เพิ่มเติมรายชื่อหนังสือในบรรณานุกรมที่ได้พิมพ์ตกหล่นไปในการพิมพ์ครั้งแรก ตลอดจนได้แก้ไขข้อมูลบางประการที่มีผู้ทักท้วงมา ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านผู้นั้นไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ประภัสสร บุญประเสริฐ

คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กท. 10240